

Nem a való, csak annak halvány mása...

Washingtoni filmlevél

Hollywoodot közkeletű, sőt immár kissé elkoptatott kifejezéssel álomgyárnak nevezik, s hogy miért, erre az ott készülő filmek minőségi jegyein túl a mennyiségi összetétel elemzése is választ ad. Két éve élek Amerikában, s ez alatt az idő alatt Stanley Kubrick *Clockwork Orange*-a volt az egyetlen alkotás, mely eszemileg magvas, néhol vitatható, de művésziileg mindenképpen maradandó dolgot mondott el a ma társadalmáról. Egyébként ez a terület meglehetősen elhanyagolt, legfeljebb a kábítóserzfogyasztás na-

gyonis valós problémáját bújtatják egy-egy detektívtörténet köntösébe, avagy divatirányzatokat lovagolnak meg: ide sorolhatók például az egyetemi megmozdulások nyomán született ifjúsági filmek, melyek azonban az események alakulásával lassacskán érvényüket veszítik.

Az utóbbi hónapok vígjáték, krimi és western-özönéből is ki-kitűnt néhány olyan mű, amely a világ, a lét nagy kérdéseivel foglalkozott, s ezek mindenképpen érdemesek arra, hogy egy pillantást vessünk rájuk, noha már előljáróban le kell

szögezmem: ezek sem igen alkalmasak az alapképlet megváltoztatására.

Az *Ötösszámú vágóhid* Kurt Vonnegut Jr.-nak a Nagyvilágban magyarul is megjelent kisregényéből készült. Vonnegut és a regényt sajnos túlzott, szolgai hűséggel filmre átültető George Roy Hill rendező morális alapon támadják az amerikai siker-ideált, a szexuális hipokrizist, Drezda, a nyílt város brutális bombázását a második világháború idején, az angol gentleman-eszmény tartalmatlanságát és embertelenségét,

Jelenet Robert Benton: *Rossz társaság* című filmjéből

Martin Ritter: *Sunderland* című filmjének egyik jelenete

s még sok más, egymással nem éppen szoros kapcsolatban levő dolgot.

Hősük, Billy Pilgrim az átlagember meglepetésítője, aki azonban egy szempontból nagyonis elüt az átlagostól: sza-

Karen Carlson és Robert Redford — *A jelölt* című film főszerepeiben. Rendező: Michael Ritchie

badon utazik az időben. A film épp ezért múlt, jelen és jövő képeinek vibráló, hol briliánsan, hol önkényes esetlegességgel összekapcsolt sorozata. Billyt, a sikeres üzletembert és családapát, akit előbb még tóparti házában láttunk, egyszer csak a hófödte belgiumi hadszíntéren fedezzük fel. A drezdai vágóhíd pincéjében berendezett hadifoglyszállítás után pedig váratlanul Tralfamadoron, a képzelet negyedik dimenziójában létező égitesten látjuk

nél gazdagabb asszociációs tartalmúak azok a vágások, ahol Billynek a fogolytábor zuhanyozójában felrémlik a gyerekkori úszodai emlék, amikor apja bedobta a medencébe — mondván, vagy úszik vagy elmerül. S a másik: tisztos polgári erkölcsű felesége és leaszinteri Billyt a mozból, mert a vászonon látható hölgy felfedi keblét, s eközben Billy tudatában megjelenik a kép, amint a náci örök beterelek őket a foglyoszállító vagonvizont. Az említettek-

Cicely Tyson és Kevin Hooks — a Sounder című filmben

lat szándéka abban, hogy Billy gazdag, ostoba és közönséges felesége a saját Cadillac-jének kipuffogásától kap szén-monoxid-mérgezést. Emlekeztes jelenet, amelynek során a Vörös Kereszt élelmiszercsomagjai közt duskáló angol foglyok közé megérkeznek a kiéhezett amerikaiak, de üdvözlés címen előbb hosszas fejtegetést kell végighallgatniuk arról, hogy az úriember sanyarú körülmények között is megőri önfegyelmét, emberi méltóságát. S a kontraszthatás erejénél fogva még ennél is emlékezetesebb, amikor az amerikai hadifogoly végigvonul a kecses szép-ségű Drezdán, a háttérben a Negyedik Brandenburi versenyhangjai hallatszanak, s előrevetíti árnyékát a pusztulás.

Nagyratörő film az *Ötösszámú vágóhid*, de az érvényes válaszokkal, meggyőző érvekkel adósunk marad. Mi sem jellemzőbb erre, mint hogy Billy életének, problémáinak végső megoldásaként elmene-kül a Földről a már említett Talfamador bolygóra, s ott egy csábos ifjú filmsztárban találja meg a boldogságát. Billy szerepére elsőfilmes színészt választott George Roy Hill rendező, Michael Sacksot, aki túl komolyan vette azt, hogy egy szürke átlagembert kell alakítania.

A legutóbbi new-yorki filmfesztivál amerikai versenyfilmje, a *Rossz társaság* éppen ellenkező problémákkal küszködik. Míg az előző alkotás túl sokat markol,

ez csupán egyetlen problémát vizsgál, s azt is áttételesen, történelmi környezetben, western-szerű felhangokkal. Sokat vitatkoztak nemrég Amerikában a hadiszolgálatot megtagadó, a hadseregből dezertáló fiatalokról, s ennek távoli visszhangja a polgárháború idején, 1865-ben játszódó film.

Az északiak, az Unió hadserege végigsöpör az országon, és minden épkézlab férfit felszippant soraiba. Az ifjú Drew Dixon, akinek bátyja el-esett Chicamaguánál, szülei jóváhagyásával megszökök a toborzók elől és nekivág a vadnyugatnak.

Itt megismerkedik egy korban hozzá hasonló, de nálánál tapasztaltabb zsvánnyal, Jake Rumseyval, majd csatlakozik hozzájuk még négy csavargó kamasz. A tudatlan, fésületlen Jake először kirabolja a vallásos methodista családból származó, szelíd és jómodorú Drew-t, de később különös barátság alakul ki köztük, és Drew maga is alkalmazkodik a vad, ellenséges világ könyörtelen feltételeihez.

A film egyik értéke az a finom, nem erőltetett párhuzam, ami a főszereplők, valamint a feledhetetlen Tom Sawyer és Huckleberry Finn viszonya között felfedezhető. A világsikerré lett *A keresztapa* operatőrjének, Gordon Willisnek kameramunkája itt is elsősorú, a prérík háborítatlan szépsége, a rozsdabarna színvariációinak gazdagsága élmeny a szemnek.

David Newman és Robert Benton forgató-

könyve azonban nagy csalódás előző közös alkotásuk, a *Bonnie és Clyde* után. A rendezés is a páros egyik tagjának, Robert Bentonnak műve, többnyire tempós és életteli, máskor banális, sőt naiv, mint például abban a jelenetben, ahol Drew az asztal alá rejtőzik a toborzók elől, s a mindent feltűró és szanaszét hányó katonák elfelejtik felhajtani a földig erő asztalterítőt.

A jelölt első látásra ízig-vérig politikai film, amelynél aktuálisabbat szinte kívánni sem lehetne. Bill McKaynek már édesapja is politikus volt, California kormányzója, s jómaga most egy szenátusi szék-re pályázik. A fiatal jelölt haladó szellemű ügyvéd, a polgárjogi mozgalom és a környezetvédelem rettenthetetlen harcosa, aki előre kiköti, hogy nem hajlandó apja tollaival ékeskedni és a kampány szervezők bevált, kommerciális trükkjeiből sem kér. Ám mit látunk mindvégig a filmkockákon? Az amerikai kampányok szokvány módszereit, McKayt a gettóban, McKayt a fiatalok között, háziaszszonyok kezét szorongatva a piacon, s mindeközben a háttérben ott zúgnak saját stábjának kamerái. Hamarosan sor kerül a konzervatív ellenfél, Jarmon és McKay közötti tévé vitára is, amelynek nyomán a közvéleménykutatási íveken megnő McKay híveinek aránya. A választás éjszakáján azután, amikor a győzelem már majdnem biztosnak látszik, az ifjú jelölt fáradt mosollyal roskad szállodai szobá-

Michael Sacks az Ötösszámú vágóhíd főszerepében. Rendező George Roy Hill

jának foteljébe, s mint aki nem is akart igazán nyerni, úgy kérdi titkártól: „most pedig mihez kezdünk?”

A film realiztikus abban, amit elmond, s ez nem is csoda: a forgatókönyvíró Jeremi Lerner valóban az életből merítette anyagát, 1968-ban Eugene McCarthy közvetlen munkatársa volt. Michael Ritchie rendező szakértelme, megfigyelőkészsége és szerkesztési érzéke sem hagy kívánnivalót. A film néha már-már azt az érzést kelti a nézőben, hogy a választásokról szóló tévéhíradókból vághatták össze. S éppen ez a hirdőszerűség az, ami

mélységes hiányérzetet okoz; a látottak csak az amerikai politika módszereit lepezik le, az érdembeni kérdésekről szó sem esik, s így ironikus módon maga a film is beleesik abba a hibába, amit ostoroz: a vonzó egyéniségű, megnyerő arcú Robert Redfordot, a címszerep alakítóját „adja el” a publikumnak magvas politikai állásfoglalás helyett.

A negyedik film, a *Sounder* minden szempontból kivételes alkotás. Az utóbbi egy-két évben divatosá lett néger filmművészet terméke ez is, de a mozgalom többi filmjétől eltér azért, hogy egy hamis és kreált fekete felsőbbren-

dűség hangoztatása helyett valódi néger sorokat mutat be. A cikünkben korábban tárgyalt filmek sorából pedig kiemeli az, hogy egyértelmű, az érzelmeiket és az elmét egyaránt kielégítő, mélyrehatóan és maradéktalanul igaz.

Sounder egy vadászkutya neve, ő a film egyik hőse, a másik pedig egy kisfiú. Am aki a kutya és gyerek páros nyomán valami könnyfátyolos történetre gondol, az nagyon téved.

A Louisiana államban élő részesarató más forrás híján egy fehérember füstölőkamrájából lopott húst rak a család asztalára, s ezért egy évi kényszermunkára

ítélik. A Dél kegyetlen törvényei tiltják, hogy a hozzátartozók tudomást szerezzenek az elítélt hollétéről, ezért David Lee Morgan vaktában indul el apja felkeresésére. A fiú és kísérője, Sounder hasztalan keresik Nathan Morgant de útközben David megismerkedik egy néger tanítónővel, akinek elhatározó befolyása lesz életére. Camille a nála megszálló gyermekket a néger mozgalom nagy egyéniségeiről szóló történetekkel altatja el, s ebből, ekkor születik a döntés, hogy ősztől David Camille iskolájában továbbtanul. A család

körébe végülis visszatérő apa helyesli, sőt megerősíti fia már-már meggingó elszántságát, de a film félreérthetetlenül érzékelteti, hogy David ezzel még nem tört ki a körből, hogy csak kis lépést tett azon az úton, melynek sokkal megszébbre kellene vezetnie.

A *Sounder* legfőbb érdeme az emberábrázolás. Paul Winfield családfője bonyolultságában ábrázolt, szenvedő és mégis méltóságos alak, kiszolgáltattott, s mégis erős. Felesége, akit Cicely Tyson alakít, rácsafol a néger nőkről, mint üres szex-

szimbólumokról terjengő klisékre; szívós, kemény, érzékeny és érzelmes. Kevin Hooks pedig gyermekszínésztől szokatlan bensőséggel, eszköztelenséggel, minden olcsó fogástól mentesen játssza David szerepét.

A Filmet Martin Ritt rendezte mértéktartóan, minden részletében kifogástalanul. Alkotása ott szerepel minden lap, minden kritikus listáján, akik csak számbavették az elmúlt év legjobb filmjeit. Cicely Tyson alakítását pedig máris az Oscar-díj esélyeseként emlegetik.

ZILAH I JUDIT

Robert Benton: Rossz társaság című filmjének egyik jelenete

